

Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej 14
ISSN 1898-4215; e-ISSN 2544-3143
Creative Commons: Uznanie Autorstwa (CC BY) 3.0 Polska
<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>
DOI: <https://doi.org/10.31338/2544-3143.si.2021-14.13>

Larysa Shelestak

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine
larysa.shelestak@lnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8673-3931

ВІЙСЬКОВА КАФЕДРА ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
ПРОСОПОГРАФІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ (1944–1991)

**Military Department of the University of Lviv:
Prosopographic Reconstruction (1944–1991)**

Abstract

This is a study based on archival materials and systematized biographical information about the teachers of the military department, who worked there since its establishment in 1944 up to its disbandment during 1991–1993. The article shows features and specifics of the teaching staff of the military department of the University of Lviv, which were caused by the reforms of military education in the Soviet Union. The prosopographic method, which is used in the research, allows us to learn the different aspects of the activities in the military department. It demonstrates changes in the teaching staff throughout the existence of the department.

Keywords: Lviv University, Military Department, prosopographic research, teaching staff, officers of the military department, military education

У 1944 році після відновлення діяльності Львівського університету (тоді – Львівського державного університету імені Івана Франка) сформовано кафедру військової підготовки, яка діяла безперервно упродовж всього радянського періоду. У статті автор поділив історію військової кафедри університету на три умовні періоди: 1) Період становлення кафедри – 1944–1961 рр.; 2) Перехід на єдиний профіль підготовки – „політпрацівник спецпропаганди”: 1961–1966 рр.; 3) Відновлення багато-профільності. Активний розвиток військової кафедри університету: 1967–1991 рр. Це дозволило детально простудіювати та проаналізувати специфіку та особливості комплектування військової кафедри університету особовим складом, що було зумовлене реформуванням військової освіти в Радянському Союзі.

Для створення просопографічної реконструкції військової кафедри, *опрацьовано та досліджено* фонд Львівського університету Р-119, а саме: особові справи працівників університету, штатні формуляри професорсько-викладацького складу університету, в яких містяться біографічні дані, а також протоколи та звіти військової кафедри університету. Загальна інформація містилась також у фонді П-4 Львівського міського комітету КПУ.

У студії використано просопографічний *метод* дослідження, що дозволяє нам дізнатись про різноманітні аспекти діяльності військової кафедри: розглянути кафедру як живий організм, а не лише університетський підрозділ.

Мета дослідження полягає у проведенні детального просопографічного аналізу викладачів військової кафедри.

Основними *завданнями* студії: дослідити джерела, в яких вказані біографічні дані викладачів, сформувати та оприлюднити детальний список викладацького складу кафедри для перспективи майбутніх просопографічних студій та ознайомити загал із військовими персоналіями вишів у Прикарпатському Військовому Окрузі, накреслити колективний портрет викладачів військової кафедри.

Період становлення кафедри (1944–1961)

Перший період діяльності військової кафедри університету характеризується тим, що у повоєнні роки радянська влада розпочала реформу військової освіти в державі та уніфікувала систему Збройних сил СРСР на західноукраїнських землях. Положення „Про військову підготовку студентів вищих навчальних закладів СРСР” від квітня 1944 року передбачало створення військових кафедр на базі цивільних вищих навчальних закладів¹, що давало можливість збільшити військовий потенціал держави за скорочений термін підготовки офіцерів запасу без затрати на це великих коштів.

У повоєнний період при новоствореному Прикарпатському військовому окрузі було сформовано Управління позавійськової підготовки, що відповідало за навчання офіцерів запасу на військових кафедрах вищих навчальних закладів західного регіону. До 1961 року військові кафедри діяли у 15 вишах ПрикВО, зокрема 8 із них у Львові, а програма підготовки офіцерів запасу студентів цих навчальних закладів була обов’язковою.

Профіль військового вишколу в кожному виші і програма з військового навчання затверджували в Наркоматі оборони і Комітеті у справах вищої школи при РНК СРСР. На початку своєї діяльності військова кафедра Львівського університету навчала студентів за програмою підготовки офіцерів-артилеристів. Для студенток університету вводилась медична підготовка. Відповідно до профілю навчання Управління ПрикВО підбирало офіцерський склад.

Станом на 1945 р. на військову кафедру було прийнято 16 викладачів. Виконувачем обов’язки начальника кафедри упродовж листопада 1944 – лютого 1945 рр. призначили полковника Жилкіна Сергія Івановича, росіянина за походженням, 1900 р. н². У 1938 р. він закінчив Академію зв’язку в м. Одесі за спеціальністю інженера-радиста³. Оскільки кафедра

---

¹ Положення „Про військову підготовку студентів вищих навчальних закладів СРСР”, № 413, від 13.04.1944 р., <https://bit.ly/2VDwh3q> [доступ отримано 20.10.2019].

² Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 2439 (Жилкін Сергій Іванович), арк. 1.

³ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 1 (Штатний формуляр професорсько-викладацького складу, списки викладацького і начальничо-допоміжного персоналу на 1944–1945 н. р.), арк. 7.

потребувала фахового керівництва, вже від лютого 1945 р. начальником став генерал-майор артилерії* Воробйов Петро Петрович⁴. За національністю він був росіянином, народився в 1895 р. в Москві. Навчався в Олександрівському військовому училищі за спеціальністю офіцер-артилерист та пройшов академічні курси при артилерійській Академії вищого командного складу⁵. Перед війною очолював Одеське та Ленінградське артилерійські училища⁶. Під час Другої світової війни був начальником гарнізону м. Одеси, в складі 126 стрілецької дивізії Четвертого Українського фронту⁷. Генерал-майор Воробйов П. П. очолював військову кафедру до 1955 р.⁸, фактично він її сформував, а за час його керівництва, як він сам підкреслював: „кафедра була найкращою в Окрузі”⁹.

Упродовж 1940-х рр. на військовій кафедрі працювало 14 осіб: начальник навчальної частини, доцент, гв. полковник Карпов О. К., старші викладачі – гв. майор Пчелінцев В. А., підполковник Григорян С. Г., полковник Жилкін С. І., майор медичної служби (далі – м/с) Костюшенко Б. Є.; викладач топографії гв. полковник Іванов М. А., викладачі артилерії: капітани Козлов С. П., Богатирьов М. Ф., Храмцов М. Ф., Ігнатов А. М., старший лейтенант Данилін О. Г., лейтенант Федяй І. С. та майор м/с Ріфман Я. А.¹⁰. Загалом ротація кадрів відбувалась, наприклад упродовж 1946–1948 рр. на кафедру прийняли викладачів: Когана П. С.,

---

* До початку німецько-радянської війни у 1940 р. отримав рангу генерал-майора артилерії (Постанова РНК СРСР), „Про присвоєння військових звань вищому керівному складу Червоної Армії”, № 945, від 4.06.1940 р., <https://bit.ly/3eZDhiU> [доступ отримано 20.10.2019]).

⁴ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 6, спр. 3 (*Книга наказів ректора за 1945–1946 н. р.*), арк. не вказ.

⁵ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 4254 (*Воробйов Петро Петрович*), арк. 1.

⁶ Там само.

⁷ Там само, арк. 36.

⁸ На базі Четвертого Українського фронту у 1945 р. сформовано Прикарпатський Військовий Округ з центром у м. Чернівці, а згодом у Львові.

⁹ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 4254 (*Воробйов Петро Петрович*), арк. 70.

¹⁰ Там само.

¹¹ Державний архів Львівської області [далі – ДАЛО], фонд Р-119, оп. 23, спр. 11 (*Звіт про роботу кафедри на I і II семестр 1945–1946 н. р.*), арк. 1.

Прагера М. Н., Мініна-Колбасіна В. М., Печенєвського П. Ф., ст. викладачів Чеботарьова В. Т., Барановського О. М. (який від 1947 р. замінив Карпова О. К. на посаді начальника навчальної частини кафедри), полковника Устимовича Л. С., підполковника Карадімова М. І., підполковника м/с Матєєва М. І., полковника м/с Коломацького М. П., викладачів Дуліна Є. Я. та Сохіну Л.¹¹, проте кількість викладачів залишалась сталою.

Одним з діячів, що відіграли важливу роль у процесі становлення військової кафедри університет був полковник Барановський Олександр Михайлович, що народився 1907 р. в с. Новодвірці, Бобруйської області, БРСР. За національністю – білорус. Здобув освіту в Першому Київському артилерійському училищі¹², був бойовим офіцером-артилеристом. В серпні 1945 р. очолив Відділ кадрів Управління командувача артилерії ПрикВО¹³. Цікаво, що у вересні 1946 р., на цій же посаді, він отримав сувору догану за самовільні звільнення офіцерів без „доповідної”. Від 1947 р. став начальником навчальної частини кафедри Львівського державного університету¹⁴. Часто Барановський О. М. виконував обов’язки начальника кафедри на час відряджень чи відпусток Воробйова П. П.

У цей період доволі неоднозначною фігурою кафедри став полковник Устимович Леонід Сергійович. Він народився 1906 р. в місті Кушка (тепер – Серхетабат) Туркменської СРР, росіянин. Закінчив Військове училище в Ташкенті¹⁵. Працював начальником Другого відділу Штабу артилерії ПрикВО. Від 1948 р. полковник Устимович Л. С. скерований на військову кафедру університету¹⁶. Упродовж 1949–1950 н. р. на період переведення дійсного очільника кафедри генерал-майора Воробйова П. П.

---

¹¹ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 29 (*Штатні формуляри і контрольний список професорсько-викладацького і навчально-допоміжного персоналу університету на 1945–1949 н. р.*), арк. не вказ.

¹² Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 4225 (*Барановський Олександр Михайлович*), арк. 3.

¹³ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 30 (*Штатні формуляри і контрольний список професорсько-викладацького і навчально-допоміжного персоналу університету на 1948–1949 н. р.*), арк. 4.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 2442 (*Устимович Леонід Сергійович*), арк. 5.

¹⁶ Там само, арк. 7.

у розпорядження ПрикВО, виконував обов'язки начальника¹⁷. З іменем Устимовича пов'язаний скандал, нібито він, користуючись моментом, забажав узурпувати посаду начальника кафедри¹⁸. За результатом внутрішнього розслідування в університеті, провину полковника Устимовича не довели, однак, за кілька місяців його звільнили з роботи¹⁹, незважаючи на те, що в 1949 р. він отримав визнання найкращого викладача серед офіцерів військових кафедр вишів ПрикВО²⁰.

Варто зазначити, що документів, які висвітлюють роботу військової кафедри у 50-і рр. ХХ ст. вкрай мало. У першій половині 1950-х рр. на військовій кафедрі працювало лише 10 осіб: начальник Воробйов П. П., начальник навчальної частини Барановський О. М., ст. викладачі Рогов К. Ї., Прищанов Т. В., викладачі Сигаєв В. М., Вачаєв Н. Н., Іванов А. І., Малигін А. І., Олександров Е. М., Симоненко М. М.^{21***}.

Упродовж 1956–1960 рр. кафедру очолював генерал-майор артилерії Ареф'єв Олексій Миколайович. Народився 1904 р., росіянин, здобув освіту у Військовій академії імені М. Фрунзе у Москві²². До скерування у Львівський університет працював в Головному Управлінні Кадрів Міністерства оборони СРСР²³. У 1960 р. посаду начальника кафедри зайняв полковник Гончаров Анатолій Олександрович²⁴, яку обіймав до

---

¹⁷ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 4254 (*Воробйов Петро Петрович*), арк. 27.

¹⁸ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 2442 (*Устимович Леонід Сергійович*), арк. 17–18.

¹⁹ Там само.

²⁰ ДАЛО, фонд П-4, оп. 1, спр. 315 (*Підсумкова доповідь про результати марксистсько-ленінської підготовки офіцерів військових кафедр і військової підготовки студентів вишів ПрикВО за 1948–1949 н. р.*), арк. 66.

²¹ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 4254 (*Воробйов Петро Петрович*), арк. 51–52.

*** Деякі дані отримані з наказу ректора № 718 від 22.09.1952 р. Іншої інформації про особовий склад кафедри не виявлено. [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 6, спр. (*Книга наказів ректора за 1952 р.*)].

²² Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 143 (*Штатний формуляр професорсько-викладацького персоналу на 1957–1958 н. р. (другий екземпляр)*), арк. 102.

²³ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 173 (*Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1959–1960 н. р.*), арк. 99.

²⁴ Там само, арк. 102.

1961 рр. Росіянин за походженням, народився 1921 р., закінчив Військову академію ім. М. Фрунзе²⁵.

З розвитком кафедри спостерігається збільшення кількісного складу офіцерів та викладачів, які повністю забезпечували навчальний процес. Так, у 1957–1958 н. р. працювали 12 осіб: начальник кафедри генерал-майор Ареф'єв О. М., начальник навчальної частини полковник Вознюк А. П., ст. викладачі – полковники Данильчик О. В., Токмаков А. І., Симоненко М. М., підполковник Матвієнко А. Я., викладачі – полковники Аверкін М. П., Єгоров І. Ф., підполковники Бемберенко С. О., Шепелев А. А., Грибов М. Л. та Маслов Г. І.²⁶, а вже з наступного навчального року – 13²⁷. Оскільки відбулась певна ротація кадрів, прийняли нових працівників: ст. викладача підполковника Дмитрієва Б. І., викладачів підполковників Татянченка В. С., Ільченка Д. Й. та Іжболдіна О. А.²⁸ У наступні роки їх кількість майже не змінювалась.

Загалом, із перелічених нами вище 52 осіб, за гендерним поділом абсолютну більшість складали чоловіки – 51 особа, і лише одна жінка, при тому, вона не мала офіцерського звання і викладала медичну підготовку. За національним складом: 29 росіян, 11 українців, троє євреїв, два білоруси та один вірменин. Ми не змогли знайти інформацію про шести осіб. У переважній більшості викладачі були членами ВКП(б)/КПРС – 41 особа, лише п'ятеро були безпартійними. Середній вік прибуття на посаду викладача військової кафедри університету становив приблизно 41 рік. Переважна більшість викладачів мали закінчену вищу освіту: вищу військову освіту здобули 28 осіб, вищу спеціальну та медичну освіту здобули 16 осіб, середню військову освіту мав лише один викладач, і лише двоє осіб були із середньою спеціальною освітою.

---

²⁵ Там само, арк. 100.

²⁶ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 143 (*Штатний формуляр професорсько-викладацького персоналу на 1957–1958 н. р. (другий екземпляр)*), арк. 102.

²⁷ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 161 (*Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1958–1959 н. р. (другий екземпляр)*), арк. 105–107.

²⁸ Там само.

Перехід на єдиний профіль підготовки –
„політпрацівник спецпропаганди” (1961–1966)

На початку 1960-х рр. розгорнулась війська реформа, що мала на меті серйозно скоротити Збройні Сили та видатки на армію. У 1960 р. прийнято Закон „Про нове значне скорочення Збройних Сил СРСР”²⁹. Реформа зачепила і військові кафедри цивільних вишів. Така велика кількість кафедр була не потрібною, тому після прийняття Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР № 18-8 від 5 січня 1961 р. впродовж року значну кількість військових кафедр було ліквідовано.

У Львові військові кафедри збереглись лише у Львівському університеті, Політехнічному та Медичному інститутах. Однак, якщо на військовій кафедрі Політехнічного інституту були збережені всі профілі (там навчали студентів на, більш потрібних для держави, технічних спеціальностях), то у Львівському університеті перейшли на єдиний профіль підготовки – офіцерів-перекладачів (ВОС-236), яких готували лише зі студентів факультету іноземних мов³⁰, що значно скоротило викладацький склад та чисельність офіцерів запасу. На кафедрі продовжували навчати медичних сестер³¹, а від 1962–1963 н. р. викладачі спецкафедри читали на всіх факультетах курс цивільної оборони³².

Перехід кафедри на новий профіль військового навчання вплинув на підбір кадрів та керівництва. Передовсім ПрикВО скеровувало на кафедру фахових офіцерів-перекладачів. У 1961 р. посаду начальника кафедри заступив підполковник Яловенко Степан Федорович, скерований із посади старшого інструктора відділу спецпропаганди Політуправління ПрикВО. Народився 1916 р. у м. Люботин Харківської обл., українець за походженням, закінчив із відзнакою Військовий інститут іноземних мов у Москві (кваліфікація – перекладач-референт з японської мови)³³. Однак,

²⁹ Закон СССР от 15.01.1960 *О новом значительном сокращении Вооруженных Сил СССР*, <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=41980#09143914346836535> [доступ отримано 09.04.2020].

³⁰ ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, спр. 303 (*Звіт про роботу кафедри за 1960–1961 н. р.*), арк. 8.

³¹ ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, спр. 333 (*Звіт про роботу медичних сестер за 1961–1962 н. р.*), арк. 3.

³² ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, спр. 419 (*Звіт про роботу кафедри за 1964–1965 н. р.*), арк. 1.

³³ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 6795 (*Яловенко Степан Федорович*), арк. 24.

не зважаючи на фаховість та досвід вже у 1962 р. був звільнений із посади начальника та скерований на інше місце праці.

Упродовж наступних років на кафедрі поступово формується фаховий офіцерський склад. Від 1961 р. почали працювати: старший викладач військового перекладу і курсу країнознавства з німецького відділення підполковник Павлов Олександр Борисович, 1923 р. н., росіянин; викладач спеціальних дисциплін майор Козлов Борис Миколайович³⁴, 1926 р. н., росіянин³⁵. Від серпня 1963 р. на кафедрі скерували викладача військового перекладу і курсу країнознавства з французького відділення підполковника Слонинського Світлана Семеновича, 1924 р. н., росіянина. В серпні 1964 р. на кафедрі почав працювати старший викладач перекладу і курсу країнознавства з іспанського відділення підполковник Мерзляков Тимофій Тимофійович, 1921 р. н., росіянин³⁶. Всі отримали освіту у Військовому інституті іноземних мов у Москві.

Викладання курсу цивільної оборони забезпечували два офіцери, спеціалісти із хімічного захисту: начальник курсу ЦО підполковник запасу Чистяков Іван Петрович, який працював на кафедрі від 1959 р., 1919 р. н., росіянин за національністю; викладач ЦО від 1962 р. полковник запасу Богданов Петро Іванович, 1906 р. н., також росіянин³⁷. Обидва закінчили Військову Академію хімічного захисту.

Старшим викладачем медичної підготовки залишався лікар Гайда Святослав Пантелеймонович, що народився у Львові 1924 р., українець, навчався в Станіславському медичному інституті, завершив навчання у Львівському медичному інституті, де навчався в аспірантурі³⁸. Працював на кафедрі від 1960 р.³⁹ до 1981 р.⁴⁰ Медичну підготовку також

---

³⁴ Там само, арк. 4.

³⁵ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 247 (*Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1964–1965 н. р. (другий екземпляр)*), арк. не вказ.

³⁶ ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, спр. 420 (*Доповідь про військову підготовку студентів за 1964–1965 н. р.*), арк. 2.

³⁷ Там само, арк. 3.

³⁸ Архів ЛНУ імені Івана Франка, фонд Р-119, оп. 2 о/с, спр. 5641 (*Гайда Святослав Пантелеймонович*), арк. 2.

³⁹ ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, спр. 420 (*Доповідь про військову підготовку студентів за 1964–1965 н. р.*), арк. 3.

⁴⁰ Архів ЛНУ імені Івана Франка, фонд Р-119, оп. 2 о/с, спр. 5641 (*Гайда Святослав Пантелеймонович*), арк. 17.

викладали лікар за фахом Фатєєва О. С. та кілька викладачів з погодинною оплатою праці⁴¹.

Упродовж 1962–1965 рр. кафедру очолював полковник Раков Григорій Іванович, який народився 1914 р. в м. Кабачино Вологодської області, росіянин. Здобув вищу освіту в Ленінградському державному університеті на філологічному факультеті (спеціальність – германістика). Навчався в аспірантурі, а пізніше в ад'юнктурі ВПА ім. В. І. Леніна, де у 1957 р. захистив кандидатську дисертацію⁴². Це був чи не єдиний викладач за весь період існування кафедри із вченим званням кандидата наук.

За штатним формуляром 1964–1965 н. р. на кафедрі працювали 14 осіб викладацького складу⁴³. З'являються нові працівники – майор Пономарьов Б. А., капітан Ратієв В. В., полковник Ковальчук А. С., підполковники Зимін О. А. і Козлов В. Г.⁴⁴.

Одною з ключових постатей в діяльності військової кафедри 1960-х рр. був полковник Грибов Микола Логвинович – українець за походженням, закінчив артилерійське училище та Військову артилерійську командну академію. Працював в університеті від 1957 р. Від 1960 р. призначений на посаду начальника навчальної частини кафедри. Періодично виконував обов'язки керівника на час відсутності начальників військової кафедри⁴⁵. У 1968 р. очолив військову кафедру Чернівецького державного університету⁴⁶. Цей факт вказує на те, що партійне керівництво держави не бачило на посаді начальника військової кафедри Львівського університету офіцера-українця.

За другий період діяльності кафедри всього працювало 16 осіб, з яких лише одна жінка. За національним складом 13 росіян і троє українців.

---

⁴¹ ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, спр. 333 (*Звіт про роботу медичних сестер за 1961–1962 н. р.*), арк. 3.

⁴² Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 8207 (*Раков Григорій Іванович*), арк. 26.

⁴³ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 247 (*Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1964–1965 н. р. (другий екземпляр)*), арк. 24.

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 6891 (*Грибов Микола Логвинович*), арк. 34.

⁴⁶ Історія військової кафедри Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, <http://cvp.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01history> [доступ отримано 11.07.2018].

Лише одна особа із 16 була безпартійна. Вищу військову освіту мали 14 осіб, ще двоє мали вищу цивільну освіту. Середній вік прийому викладача на роботу у цей період становив 40 років.

Відновлення багатoproфільного навчання. Активний розвиток
військової кафедри університету (1967–1991)

У жовтні 1967 р. прийнято новий Закон „Про всезагальну військову повинність”⁴⁷. Це було зумовлено гонкою озброєння: державі було необхідно покращити обороноздатність та накопичити практично навчений у військах офіцерський резерв армії. У більшості вишів відновлювались військові кафедри. Відбулась реорганізація військової кафедри університету: від 1967 р. на ній впроваджувалось навчання офіцерів запасу для студентів всіх факультетів за профілями навчання. Для підготовки великої чисельності студентів склад кафедри помітно збільшився офіцерами різних військових спеціальностей. За окремий військовий цикл відповідала окрема частина офіцерів кафедри⁴⁸. За профілем підготовки „командир мотострілецького взводу” (ВОС-0001) працювали: начальник циклу, три старші викладачі, п’ять викладачів⁴⁹; з циклу ВОС-0306 „командир взводу зенітної артилерії” – начальник циклу, два старші викладачі, шість викладачів; з циклу ВОС-6061 і ВОС-2003 „офіцер-політпрацівник спецпропаганди” і „офіцер-перекладач” – начальник циклу, два старші викладачі, чотири викладачі; з циклу ВОС-0601 „командир взводу хімічних військ” – начальник циклу, старший викладач, три викладачі; з навчання медичних сестер запасу: старший викладач і три викладачі; з підготовки студентів курсу ЦО: начальник курсу і два викладачі⁵⁰. Разом на кафедрі налічувалось 39 штатних та 25 викладачів з погодинною оплатою праці з навчання медичних сестер запасу. Всі

---

⁴⁷ Закон СССР от 12.10.1967 г. *О всеобщей военной обязанности*, <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex15381.htm> [доступ отримано 09.04.2020].

⁴⁸ ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, спр. 529 (*Плани і звіти про роботу кафедри за 1969–1970 н. р.*), арк. 53.

⁴⁹ Там само, арк. 73.

⁵⁰ Там само, арк. 74.

викладачі мали вищу спеціальну або вищу військову освіту⁵¹. Як бачимо, у цей період кафедра за своїм потенціалом, із розширеним викладацьким складом та достатньо великою кількістю навчальних приміщень, нагадує невеликий факультет.

Упродовж 1965–1974 р. кафедру очолював полковник Князев Сергій Петрович, росіянин, народився в 1920 р. в Саратовській області, бойовий офіцер⁵². Освіту здобув у Військовій академії ім. М. Фрунзе⁵³.

На 1970-ті рр. спостерігаємо створення нової посади – заступника начальника кафедри. У 1973–1974 н. р. цю посаду обіймав полковник Щербина Олександр Максимович, 1923 р. н.⁵⁴, українець, вищу освіту здобув у Військовій академії хімічного захисту⁵⁵. Начальником навчальної частини кафедри був підполковник Пономаренко В. Т.⁵⁶ Начальниками циклів були: полковник Голубченко П. М. – циклу загальновійськової підготовки⁵⁷, підполковник Южанін Г. Л. – циклу зенітної артилерії, підполковник Кострикін О. Р. – циклу спецпідготовки, полковник Мерзляков Т. Т. – циклу навчання офіцерів-перекладачів; полковник запасу Дубов В. М. – курсу ЦО та медичної підготовки. Всього на кафедрі налічувалось 42 викладачі⁵⁸.

Упродовж 1974–1979 рр. керівником кафедри був полковник Буренін Юрій Петрович. Народився 1927 р., росіянин за походженням. Закінчив із відзнакою Військову академію ім. М. Фрунзе⁵⁹.

⁵¹ Там само.

⁵² Архів ЛНУ імені Івана Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 8207 (*Раков Григорій Іванович*), арк. 27.

⁵³ Архів ЛНУ імені Івана Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 261 (*Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1965–1966 н. р. (другий екземпляр)*), арк. 23.

⁵⁴ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 3807 (*Щербина Олександр Максимович*), арк. 3.

⁵⁵ Там само, арк. 7.

⁵⁶ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 24, спр. 79 (*Звіти про роботу кафедри за 1973–1974 н. р.*), арк. 14.

⁵⁷ Богдан, Гудь, 2017, „Навчання на військовій кафедрі Львівського університету”, Інтерв’ю Лариси Шелестак, Львів, 19 квітня 2017 р., аудіо 25:45.

⁵⁸ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 24, спр. 79 (*Звіти про роботу кафедри за 1973–1974 н. р.*), арк. 15–18.

⁵⁹ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 2 о/с, спр. 3865 (*Буренін Юрій Петрович*), арк. 28.

Станом на 1977–1978 н. р. на кафедрі працювало 45 осіб: начальник кафедри Буренін Ю. П., старші викладачі – Рахлін Б. З., Пономаренко В. Т., Кострикін О. Р., Южанін Г. Л., Белоусов В. Д., Дубов В. М., Черстобит В. О., Глушаков М. П, Капустін В. С., Мічудов А. І., Круглов Д. Т., Статкевич Б. Д., Дмитрієнков О. С., Володін М. В., Ольшанецький А. О., Потрашков В. А., Зінкін Б. В., Олейник В. Г.; викладачі – Щербаков С. М, Шляїн Я. Н., Голубев П. В., Захарченко П. В., Боднарчук П. Д., Дмитрієв О. І., Войтенко М. Г., Сергєєв С. М., Пчюлкін С. П., Скрипніков М. П., Рябий В. А., Скороход О. Я., Ромашин І. В., Макін О. П., Козак Р. В., Бойко Б. І., Голодяєв В. М., Петрухін В. С., Саковський В. А., Єхіванов А. Г. Старші викладачі медичної підготовки Гайда С. П., Баклицька Л. О., Глухова А. О.; викладачі Гінс Л. О., Коробій Д. І., Крижанівська Н. Д.⁶⁰. В наступному навчальному році на кафедрі розпочали працю шість нових працівників: старший викладач Прокоф'єв А. І. та викладачі Гурульов А. О., Дерезенець В. В., Федорович І. С., Момот І. В., Ясинський В. М.⁶¹.

Від 1979 р. посаду начальника кафедри обіймав полковник Миронюк К. І. Миронюк Кузьма Іванович, народився 1939 р., с. Блиндешти, Молдавської РСР⁶². За національністю ідентифікує себе молдаванином⁶³. Вищу освіту отримав в Казанському танковому училищі, а також у Військовій академії бронетанкових військ. До університету працював заступником командира та командиром танкового полку Середньоазійського Військового Округу м. Актугай Талди-Курганської обл.⁶⁴. З посади начальника кафедри вийшов у запас 1990 р.⁶⁵.

---

⁶⁰ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1977–1978 н. р.)*, арк. 49–60.

⁶¹ Там само.

⁶² Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 42 *(Миронюк Кузьма Іванович)*, арк. 7.

⁶³ Степан Качараба, 2017, „Навчання на військовій кафедрі Львівського університету”, Інтерв'ю Лариси Шелестак, Львів, 3 квітня 2017 р., аудіо 19:20.

⁶⁴ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 42 *(Миронюк Кузьма Іванович)*, арк. 7.

⁶⁵ Там само, арк. 72.

Станом на 1981–1982 н. р. на кафедрі продовжували працювати 45 осіб⁶⁶. На кафедрі прийнято викладачів: Глуханюка А. І., Мешоре-ра М. Н., Грищенко В. В., Клименка Ю. П., Чернова В. Л., Сисоєва Ю. К., Жирнова П. І.⁶⁷, Міщенко А. П., Журавльова І. І. та Бостана В. І.⁶⁸. Розпочинаючи з 1982–1983 н. р. кількість викладачів не відчутно зменшувалась. Упродовж наступних навчальних років на кафедрі розпочали працю викладачі: Кудряшов А. О., Пилипенко С. М.⁶⁹, Хрипко Б. М., Моторін А. М., Рим Я. І., Панкратов В. І.⁷⁰, Голубєв В. Д., Глушаков М. П. та Андрусів Я. П.⁷¹. Станом на 1985–1986 н. р. на кафедрі налічувалось 37 викладачів, прийнято на роботу двох нових працівників: Федорова Г. П. та Ратнікова Ф. П.⁷².

Упродовж 1986–1988 рр. відбулась серйозна ротація: попри скорочення особового складу до 35 осіб⁷³ було прийнято дев'ятеро осіб: старших викладачів: Пангаєва В. І., Вороніна Ю. І., Вевенка М. С.⁷⁴, Шапарського В. М., Василька Є. І., Тюпайкіна О. І.⁷⁵; викладачів: Бугрієва В. Л., Гусельникова М. С., Мудровську Л. В., Антипіна Г. П., Бердяєва В. Є., Солопана В. Г., Кочешкова С. П.⁷⁶ та Тарасова О. В.⁷⁷. Посаду начальника

---

⁶⁶ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1981–1982 р.)*, арк. 54–65.

⁶⁷ Там само.

⁶⁸ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1982–1983 н. р.)*, арк. 39–45.

⁶⁹ Там само.

⁷⁰ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1983–1984 н. р.)*, арк. 54–64.

⁷¹ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1984–1985 н. р.)*, арк. 44–52.

⁷² Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1985–1986 р.)*, арк. 26–30.

⁷³ Там само.

⁷⁴ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1986–1987 н. р.)*, арк. 49–57.

⁷⁵ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1987–1988 н. р.)*, арк. 38–45.

⁷⁶ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1986–1987 н. р.)*, арк. 49–57.

⁷⁷ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *(Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1987–1988 н. р.)*, арк. 38–45.

навчальної частини кафедри заступив підполковник Воронін Юрій Іванович, росіянин, 1945 р. н., військову освіту отримав в Артилерійському училищі м. Оренбург⁷⁸ та у Військовій академії ППО в Києві⁷⁹. Військова кафедра омолодилась, більшість нових працівників були бойовими офіцерами, учасниками війни в Афганістані.

На межі 1980-х–1990-х рр. у зв'язку із масовими студентськими анти-воєнними акціями протесту, що прокотились по всьому Радянському Союзу, в 1990 р. прийнята резолюція „Про перебудову у сфері військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів держави”. На її основі прийнято Положення „Про військове навчання студентів за програмами навчання офіцерів запасу”, яке закріпило принцип добровільного навчання студентів на військовій кафедрі, із врахуванням їхньої цивільної спеціальності⁸⁰. Реформа військової освіти та небажання молоді служити в окупаційних військах, спричинили різке падіння авторитету військових кафедр та небажання студентів навіть добровільно проходити військову підготовку. Все це зумовило скорочення навчальних програм, а відтак і чисельність викладачів на військовій кафедрі, а в майбутньому поставило під питання її існування.

У 1990 р. на військовій кафедрі залишилось 32 викладачі, крім того, продовжувалась плінність кадрів, – на роботу прийняли молодих офіцерів Гаврилова С. В., Мороза С. В., Чемериса В. В., Хархана О. П.⁸¹. За рік до проголошення Незалежності України, начальником військової кафедри став полковник Гаврилов Станіслав Володимирович⁸², українець, що народився 1947 р. в м. Краматорськ Донецької області. Із відзнакою закінчив

---

⁷⁸ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 2337 (*Воронін Юрій Іванович*), арк. 6.

⁷⁹ Там само, арк. 13.

⁸⁰ Постановление СМ СССР № 880 от 31 августа 1990 г. об утверждении положения о военной подготовке студентов (курсантов) высших учебных заведений по программе офицеров запаса и перечня высших учебных заведений, в которых устанавливается военная подготовка студентов (курсантов) по программе офицеров запаса, http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_17124.htm [доступ отримано 09.04.2020].

⁸¹ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. (*Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1990–1991 н. р.*), арк. 46–56.

⁸² Там само.

Військову академію бронетанкових військ у Москві⁸³, очолював кафедру до моменту її ліквідації в 1993 р.⁸⁴.

Розформування військової кафедри університету проводилось поступово. Спочатку особовий склад кафедри переходив на фінансове забезпечення Львівського вищого військово-політичного училища (тепер – Національна академія Сухопутних військ ім. Гетьмана П. Сагайдачного)⁸⁵, а в 1993 р.⁸⁶, у зв'язку із розформуванням військової кафедри****, полковника Гаврилова С. В. та ще 16 офіцерів переведено у Відділення військової підготовки Державного університету „Львівська політехніка” (тепер – Національний університет „Львівська Політехніка”)⁸⁷.

За третій, найбільш тривалий та успішний період роботи кафедри ми опрацювали інформацію про 95 викладачів. З них, за гендерним поділом, працювало 89 чоловіків та 6 жінок. За національністю: 50 росіян, 36 українців, чотири євреї, два молдавани, один білорус та чуваш, в однієї особи визначити національність не вдалось. Членами КПРС були 86 осіб, восьмеро – безпартійні. Вищу військову освіту мали 63 особи, вищу цивільну і медичну – 31 особа. Середній вік переходу на військову кафедру університету – 39 років.

*

Отже, проаналізувавши архівні матеріали, ми склали картину викладацького складу кафедри упродовж всього часу її існування, проаналізували інформацію про 160 викладачів кафедри, подали детальні списки працівників, створили короткі біографічні довідки про начальників та

---

⁸³ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 2339 (*Гаврилов Станіслав Володимирович*), арк. 3.

⁸⁴ Там само, арк. 3.

⁸⁵ Там само, арк. 15.

⁸⁶ Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 2337 (*Воронін Юрій Іванович*), арк. 27.

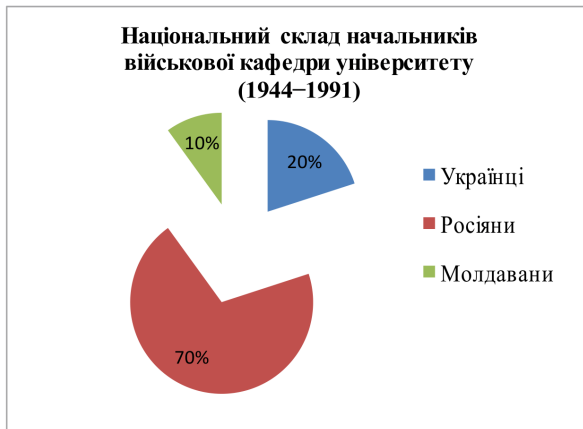
**** Кафедру розформовано відповідно до наказу ректора університету № 1429 від 27.10.1993 р.

⁸⁷ Львівський територіальний архівний відділ галузевого державного архіву Міністерства оборони України [далі – ЛТАВ ГДА МОУ], фонд 797, оп. 44867, спр. 2 (*Накази начальника відділення військової підготовки по стройовій частині*). № 36–71 (18.11.1993–31.12.1993), арк. 220.

ключові постаті військової кафедри, що дало змогу проаналізувати її національний, освітній, гендерний та соціальний склад.

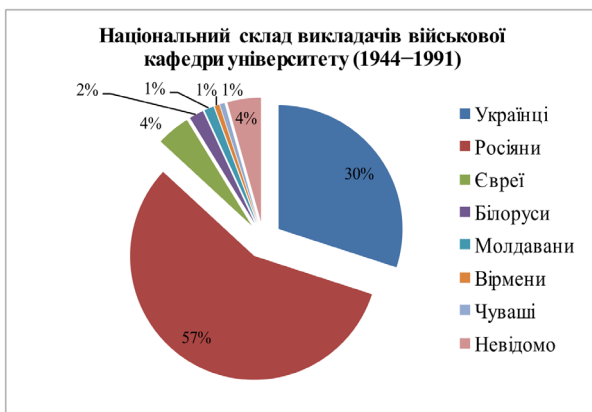
Підсумовуючи огляд біографій начальників кафедри, можна стверджувати, що національний склад керівництва був передбачуваний. Із 10 начальників кафедри: сім були росіянами, один – молдаванин і лише двоє українці. Єдиний українець – начальник кафедри у 1960-х рр. не пропрацював на посаді навіть року. Іншого начальника, українця за національністю, було призначено на посаду в часі українського державотворення. Це, на думку автора, свідчить про те, якого ідеологічного значення Львівському університету надавала радянська влада.

Всі керівники кафедри мали вищу військову освіту, перші начальники кафедри були активними учасниками бойових дій в ході німецько-радянської війни. До того як очолити кафедру, заступали керівні посади на попередніх місцях служби. Всі начальники були членами Комуністичної партії, а середній вік зайняття посади становив 45 років. Такий аналіз доводить те, що для радянського керівництва важливою була система військової освіти в цивільних вишах і одні з кращих офіцерів повинні були стати в авангарді військового та ідейно-політичного виховання молоді.

Офіцерський склад від самого початку існування кафедри підбирали відповідно до профілів навчання. Викладачі кафедри 1940-х–1950-х рр. та 1980-х рр. – це в основному бойові офіцери, що мали досвід Другої

світової війни та війни в Афганістані. За допомогою просопографічного методу можемо синтезувати образ викладача військової кафедри Львівського університету. Більшість викладачів була російської національності – 91 особа, українці займали друге місце у складі кафедри – 48 осіб, білорусів – троє осіб, молдаван – двоє, семеро євреїв, а також – по одній особі вірменської та чуваської національностей. Спостерігаємо збільшення кількості українців лише наприкінці 1980-х рр., які, не зважаючи на своє походження, були носіями імперської мови та ментальності, а російська мова викладання та спілкування на кафедрі служила прекрасним важелем російщення українців.

Загалом, 140 або 88% працівників кафедри були членами партії, однак відомо, що 13 із 160 або 8% від усього числа були безпартійні – в основному це цивільні працівники, викладачі медичної підготовки. За гендерним поділом, на кафедрі працювали 152 чи 96% чоловіків і, відповідно, лише 8 жінок (4%), які не були офіцерами та викладали курс медичної підготовки. Середній вік викладача військової кафедри на момент прийняття на роботу в університет упродовж усього періоду діяльності кафедри становив 40 років.

Абсолютна більшість викладачів кафедри мала вищу освіту: вищу військову освіту здобули 102 офіцери кафедри (64%), вищу спеціальну та медичну освіту отримали 48 викладачів (30%), лише три особи (2%) мали середню освіту.

Аналіз кількісного складу працівників кафедри демонструє нам, що навчання офіцерів на військових кафедрах для радянського керівництва було надзвичайно важливим. Чисельність працівників кафедри прямо-пропорційно залежала від профілів військового вишколу, а Відділ ВНЗ ПрикВО пильно слідкував за підбором кадрів.

References

Archival sources

- Arkhiriv I'vivs'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Franka [dali – Arkhiriv LNU imeni Ivana Franka], fond R-119, op. 1 o/s, spr. 2439, *Zhyllkin Serhiy Ivanovych* [Архів ЛНУ імені Івана Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 2439, *Жилкін Сергій Іванович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 1 o/s, spr. 2442, *Ustymovych Leonid Serhiyovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 2442, *Устимович Леонід Сергійович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 1 o/s, spr. 4225, *Baranovs'kyi Oleksandr Mykhaylovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 4225, *Барановський Олександр Михайлович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 1 o/s, spr. 4254, *Vorobyov Petro Petrovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 4254, *Воробйов Петро Петрович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 1 o/s, spr. 6891, *Hrybov Mykola Lohynovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 6891, *Грибов Микола Логвинович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 1 o/s, spr. 6795, *Yalovenko Stepan Fedorovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 6795, *Яловенко Степан Федорович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 1 o/s, spr. 8207, *Rakov Hryhoriy Ivanovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 1 о/с, спр. 8207, *Раков Григорій Іванович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 2 o/s, spr. 3865, *Burenin Yuriy Petrovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 2 о/с, спр. 3865, *Буренін Юрій Петрович*].
- Arkhiriv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 2 o/s, spr. 5641, *Hayda Svyatoslav Panteleymonovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 2 о/с, спр. 5641, *Гайда Святослав Пантелеймонович*].

- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3 o/s, spr. 42, *Myronyuk Kuz'ma Ivanovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 42, *Миронюк Кузьма Іванович*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3 o/s, spr. 2337, *Voronin Yuriy Ivanovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 2337, *Воронін Юрій Іванович*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3 o/s, spr. 2339, *Havrylov Stanislav Volodymyrovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 2339, *Гаврилов Станіслав Володимирович*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3 o/s, spr. 3807, *Shcherbyna Oleksandr Maksymovych* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3 о/с, спр. 3807, *Щербина Олександр Максимович*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 1, *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu, spysky vykladats'koho i nachal'no-dopomizhnoho personalu na 1944–1945 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 1, *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу, списки викладацького і навчально-допоміжного персоналу на 1944–1945 н. р.*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 29, *Shtatni formulyary i kontrol'nyy spysok profesors'ko-vykladats'koho i nachal'no-dopomizhnoho personalu universytetu na 1945–1949 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 29, *Штатні формуляри і контрольний список професорсько-викладацького і навчально-допоміжного персоналу університету на 1945–1949 н. р.*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 30, *Shtatni formulyary i kontrol'nyy spysok profesors'ko-vykladats'koho i nachal'no-dopomizhnoho personalu universytetu na 1948–1949 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 30, *Штатні формуляри і контрольний список професорсько-викладацького і навчально-допоміжного персоналу університету на 1948–1949 н. р.*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 143, *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho personalu na 1957–1958 n. r. (druhyy ekzempliar)* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 143, *Штатний формуляр професорсько-викладацького персоналу на 1957–1958 н. р. (другий екземпляр)*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 161, *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu na 1958–1959 n. r. (druhyy ekzempliar)* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 161, *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1958–1959 н. р. (другий екземпляр)*].
- Arkhir LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 173, *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'kohoskladu na 1959–1960 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка,

- фонд Р-119, оп. 3, спр. 173, *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1959–1960 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 247, *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu na 1964–1965 n. r. (druhyy ekzempliar)* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 247, *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1964–1965 н. р. (другий екземпляр)*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. 261, *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu na 1965–1966 n. r. (druhyy ekzempliar)* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. 261, *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1965–1966 н. р. (другий екземпляр)*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu na 1977–1978 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1977–1978 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1981–1982 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1981–1982 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1982–1983 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1982–1983 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1983–1984 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1983–1984 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1984–1985 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1984–1985 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1985–1986 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1985–1986 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1986–1987 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1986–1987 н. р.*].
- Arkhiv LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1987–1988 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, спр. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1987–1988 н. р.*].

- I. Франка, фонд Р-119, оп. 3, spr. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1987–1988 н. р.*].
- Arkhip LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 3, spr. *Shtatnyy formulyar profesors'ko-vykladats'koho skladu LDU im. I. Franka na 1990–1991 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 3, spr. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу ЛДУ ім. І. Франка на 1990–1991 н. р.*].
- Arkhip LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 6, spr. 3, *Knyha nakaziv rektora za 1945–1946 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 6, spr. 3, *Книга наказів ректора за 1945–1946 н. р.*].
- Arkhip LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 6, spr. *Knyha nakaziv rektora za 1952 r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 6, spr. *Книга наказів ректора за 1952 р.*].
- Arkhip LNU imeni I. Franka, fond R-119, op. 24, spr. 79, *Zvity pro robotu kafedry za 1973–1974 n. r.* [Архів ЛНУ імені І. Франка, фонд Р-119, оп. 24, spr. 79, *Звіти про роботу кафедри за 1973–1974 н. р.*].
- Derzhavnyy arkhiv L'vivs'koyi oblasti [dali – DALO], fond P-4, op. 1, spr. 315, *Pidsumkova dopovid' pro rezul'taty marksysts'ko-lenins'koyi pidhotovky ofitseriv viys'kovykh kafedr i viys'kovoyi pidhotovky studentiv vyshiv PrykVO 1948–1949 n. r.* [ДАЛО, фонд П-4, оп. 1, spr. 315, *Підсумкова доповідь про результати марксистсько-ленінської підготовки офіцерів військових кафедр і військової підготовки студентів вишив ПрикВО за 1948–1949 н. р.*].
- DALO, fond R-119, op. 23, spr. 11, *Zvit pro robotu kafedry na I i II semestr 1945–1946 n. r.* [ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, spr. 11, *Звіт про роботу кафедри на I і II семестр 1945–1946 н. р.*].
- DALO, fond R-119, op. 23, spr. 303, *Zvit pro robotu kafedry za 1960–1961 n. r.* [ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, spr. 303, *Звіт про роботу кафедри за 1960–1961 н. р.*].
- DALO, fond R-119, op. 23, spr. 333, *Zvit pro robotu medychnykh sester za 1961–1962 n. r.* [ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, spr. 333, *Звіт про роботу медичних сестер за 1961–1962 н. р.*].
- DALO, fond R-119, op. 23, spr. 419, *Zvit pro robotu kafedry za 1964–1965 n. r.* [ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, spr. 419, *Звіт про роботу кафедри за 1964–1965 н. р.*].
- DALO, fond R-119, op. 23, spr. 420, *Dopovid' pro viys'kovu pidhotovku studentiv za 1964–1965 n. r.* [ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, spr. 420, *Доповідь про військову підготовку студентів за 1964–1965 н. р.*].
- DALO, fond R-119, op. 23, spr. 529, *Plany i zvity pro robotu kafedry za 1969–1970 n. r.* [ДАЛО, фонд Р-119, оп. 23, spr. 529, *Плани і звіти про роботу кафедри за 1969–1970 н. р.*].
- L'vivs'kyi terytorial'nyy arkhivnyy viddil haluzevoho derzhanoho arkhivu

Ministerstva obrony Ukrainy [dali – LTAV HDA MOU], fond 797, op. 44867, spr. 2, *Nakazy nachal'nyka viddilennya viys'kovoyi pidhotovky po stroyoviy chastyini. № 36–71 (18.11.1993–31.12.1993)* [Львівський територіальний архівний відділ галузевого держаного архіву Міністерства оборони України [далі – ЛТАВ ГДА МОУ], фонд 797, оп. 44867, spr. 2, *Накази начальника відділення військової підготовки по стройовій частині. № 36–71 (18.11.1993–31.12.1993)*].

Interviews

- Bohdan, Hud', 2017, *Navchannya na viys'koviy kafedri L'vivs'koho universytetu*, Interv'yu Larysy Shelestak, L'viv, 19 kvitnya 2017 r., audio 25:45 [Богдан, Гудь, 2017, *Навчання на військовій кафедрі Львівського університету*, Інтерв'ю Лариси Шелестак, Львів, 19 квітня 2017 р., аудіо 25:45].
- Stepan, Kaczaraba, 2017, *Navchannya na viys'koviy kafedri L'vivs'koho universytetu*, Interv'yu Larysy Shelestak, L'viv, 3 kvitnya 2017 r., audio 19:20 [Степан, Качараба, 2017, *Навчання на військовій кафедрі Львівського університету*, Інтерв'ю Лариси Шелестак, Львів, 3 квітня 2017 р., аудіо 19:20].

Internet sources

- Zakon SSSR ot 15.01.1960, *O novom znachitel'nom sokrashchenii Vooruzhennykh Sil SSSR*, <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=41980#09143914346836535> [dostup otrymano 09.04.2020] [Закон СССР от 15.01.1960, *О новом значительном сокращении Вооруженных Сил СССР*, <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=41980#09143914346836535> [доступ отримано 09.04.2020].
- Zakon SSSR ot 12.10.1967, *O vseobshchey voyennoy obyazannosti*, <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex15381.htm> [dostup otrymano 09.04.2020] [Закон СССР от 12.10.1967, *О всеобщей военной обязанности*, <http://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data03/tex15381.htm> [доступ отримано 09.04.2020].
- Istoriya viys'kovoyi kafedry Chernivets'koho natsional'noho universytetu imeni Yu. Fed'kovycha, <http://cvp.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01history> [dostup otrymano 11.07.2018] [Історія військової кафедри Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, <http://cvp.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01history> [доступ отримано 11.07.2018].
- Polozhennya „Pro viys'kovu pidhotovku studentivvyshchychkh navchal'nykh zakladiv SRSR”, № 413, wid 13.04.1944 r., <https://bit.ly/2VDwh3q> [dostup

- отримано 20.10.2019] Положення „Про військову підготовку студентів вищих навчальних закладів СРСР” № 413 від 13.04.1944 р., <https://bit.ly/2VDwh3q> [доступ отримано 20.10.2019].
- Postanowa RNK SRSR „Pro prysvoyennya viys’kovykhzvan’ vyshchomu kerivnomu skladu Chervonoyi Armii”, № 945, від 4.06.1940 р., <https://bit.ly/3eZDhiU> [доступ отримано 20.10.2019] [Постанова РНК СРСР „Про присвоєння військових звань вищому керівному складу Червоної Армії”, № 945, від 4.06.1940 р., <https://bit.ly/3eZDhiU> [доступ отримано 20.10.2019].
- Postanowlenije SM SSSR № 880 ot 31.08.1990 g. ob utverzhenii polozheniya o voyennoy podgotovke studentov (kursantov) vysshikh uchebnykh zavedeniy po programme ofitserov zapasa..., http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_17124.htm [доступ отримано 09.04.2020] [Постановление СМ СССР № 880 от 31.08. 1990 г. об утверждении положения о военной подготовке студентов (курсантов) высших учебных заведений по программе офицеров запаса..., http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_17124.htm [доступ отримано 09.04.2020].